

UTFÄRD TILL TROLLTIVEN OCH FAGERTÄRN.

Av G. NORMAN.

När sexton av Sällskapet för Naturskydds medlemmar söndagen den 1 aug. 1954 kl. 8 på morgonen samlades på S:a Torget i Kristinehamn var vädrets makter onådiga. Från att vid femtiden på morgonen ha stått med strålände solsken silade nu ett tätt dugregn som kunde förmodas stämma ned humöret på färdtagarna. Så var emellertid ej fallet. Tvärtom, när undertecknad anlände till startplatsen, syntes alla enbart morgonpigga ut även om en och annan sneglade med blicken mot »Märstavråa» för att i likhet med stadens »urinnevånare» väderlekstjänst och vaxholmsgubben utläsa väderleksprognosen för söndagen. Om således vädret inte var så särdeles märkvärdigt, så var färden i och för sig märkvärdig. Det var mig veterligt den första färd Sällskapet företagit utan att se vår värderade ordförande Evert Nyqvist bland oss. Nyqvist med fru företog vid tiden för vår färd en semesterresa i Härjedalen. En annan märkvärdighet som undertecknad i egenskap av medarrangör kunde konstatera var, att vi trots det ringa antalet deltagare var precis dubbelt så många, som när utflyktsintresset var som lägst. Jag syftar här på Nötönsfärden för några år sedan. Då voro vi 8 st. av föreningens minst 120 medlemmar som skakade iväg i en buss för 30—35 st. och fingo lov att placera ut oss, en vid varje fönster, för att det inte skulle se alltför folktomt ut. Om nu Nötönsfärden står kvar i minnet som bottenrekord på sitt sätt, blev, skulle jag tro, Tivedsfärden rekord i åldersskillnad mellan deltagarna. Den yngste Gunnar Berg med pappa Hans' tax vid sin sida var 8 år och den äldste, den alltid för våra utfärder intresserade vännen, Jakob Anstenius 64 år. Den sistnämnde ett föredömligt exemplar av Homo sapiens i bevarandet av ungdomlig spänst. Till dessa s. a. s. ytterlighetspersoner skall jag ha nöjet att återkomma längre fram.

För en resa med buss var utfärden icke ekonomiskt lönande varför privatbilar måste anlitas. Jag vill därför tacka herrar E. Andersson, Hans Berg, Å. Bergenhem samt H. Bäckström för beredvilligheten att ställa sina ägandes bilar till vårt förfogande och därigenom möjliggöra den intressanta färden.

Efter denna kanske litet reflekterande inledning äro vi så färdiga och färden kan börja. Föreningens kassör Ing. I. Ling hade för dagen utnämnts till vägvisare och kartläsare och tack vare hans förarbete gick resrouten jämnt och lugnt. »Zephyren» med kollegan Åke vid ratten tvekade ej någon gång vid de många vägskal vi passerade. Mellan Bäckhammar—Vall—Räverud mötte en kraftig regnskur. Min hovchaufför Harald B. började smått få samvetsqual för att han på morgonen, i likhet med alla omtänksamma bilägare, tvättat bilen före avfärden. Vid Åtorp passerades Letälven och till höger om vägen kunde man ånyo beundra dir. Berglunds vackra Sund. Nu inne i Närke och traktens stora jordsgubbsodlingar såg man gott om plockare med sin pappskiva hängande bakpå. En ändamålsenlig, praktisk, välplacerad sluträkningsbokföring. Över Finnerödja gick så färden till Tiveds kyrka. Liten men vackert belägen vid sjön Unden som här är c:a 1 mil bred. Vi nalkades så den mångbesjungna Trolltiven. »Hör fuornas dova sorgemusik» ringer i örönen och här om någonstans förstår man det måste vara som Heidenstam fångslats av omgivningens storvulna skönhet och inspirerats till sin stämningsmättade dikt Tiveden.

På mindre, av domänverket på platsen iordningställda transportvägar, komma vi så till första målet för vår resa, Stenkälla, belägen strax öster om sjön Trehörningens sydspets. En liten men bra parkeringsplats fanns här. Av de många bilarna och motorcyklarna utefter vägen att döma och kanske inte minst genom den reklam radiotjänst genom sitt program givit platsen lär det inte dröja länge förrän anhopningen av fordon påkallar flera parkeringsplatser. Sedan våra bilar parkerats och vi på en liten anslagstavla med text skuren i trä, förmodligen ett verk av den s. k. Trätälja, hembygdsvärdaren Älgåsen, informerats om hur området borde beses, företogs, jag höll på att säga, en fantastisk vandring genom ett avsnitt av Trolltivens Bauerskog. På ett förtjänstfullt sätt hade hembygdsföreningen gjort det möjligt för besökarna att bese detta i sitt slag enastående naturområde. En slinga var utlagd som tangerade platsens sevärdheter. Vita, kvartsmeter långa markeringar på trädstammarna visade besökarna den rätta vägen. Dessutom var där vägen passerade mosslaggar densamma slånad med nyhuggna tallstammar. Det var inte precis någon vanlig söndagspromenad som nu företogs. Den oerhörda blockterrängen med sina gigantiska »jättekast» gjorde promenaden mycket ansträngande. Heder åt de tre medföljande damerna som s. a. s. fullföljde loppet. Det var styvt gjort. Här kände man vid klättrandet uppför block och vid hasandet utför slänter sin begränsning som balanskonstnär. Den forna, fruktade Tivedsskogens trollstämmningar och stigmansberättelser kom i tankarna. Här måhända var det som svearna gjorde sina bråtar och förhuggningar mellan sprickdalarna när de med sina armborst väntade anfallen söder ifrån över Tivedsskogen. Men man återfördes till nuet och verkligheten genom den lille yngste deltagaren som med sin tax i band på pojkers vis for hit och dit utefter stigen undersökande allt. Taxen trasslade in sig med kopplet i en smal passage och Gunnar snubblade på foten. Vår geologiske expert lektor E. Wiman fabricerade nu en kvickhet på gående fot: »Akta dig för taxolycka». Det lilla tillbudet klarades emellertid av med ett nödrop. Ett lätt silande regn gjorde marschen upp och ned bland blockterrängen hal. Den som suveränt spatserade uppför och nedför var Anstenius J:or, som med galoscher på fötterna var som på sin mammas gata, till skillnad mot oss andra, vilka kanade på slitna lädersulor. Den begynnande trötthetskänslan, som gjorde sig påmind, kunde dock inte helt utplåna den mäktiga stämning denna säregna omgivning skapade. Slutligen stodo vi så vid målet, Stenkälla. Underbart sa Anstenius, gigantiskt sa jag. Det täckte nog allas vår mening om denna naturens geologiska formförändring av moder jord. Ett jättelikt stenblock med en kubikmassa som säkert fyllt ett rymligt modernt klassrum, stående för upp och ned vilande på tre punkter var anledning till vännen Anstenius och min utgjutelse. Under stenkolossen, som måste passeras, blänkte källvattnet. Harald B. uttryckte den fromma önsknigen, »Måtte det ligga stilla medan vi passera». Det låg också faktiskt bergsäkert. Under själva källblocket hade placerats en gästbok innehållande en karta över området. Dessutom fanns en sparbössa för bidrag till underhållet av Stenkälleområdet. Gästboken fick nu sin notering om besöket av Sällskapet för Naturskydd i Kristinehamn, och samtligas namnteckningar bekräftade vår närvaro på denna sällsamma plats. Sparbössan fick också mottaga bevis på vår uppskattning

i syfte att visa denna märkliga urtidsformation för allmänheten. På återvägen till utgångspunkten passerade vi sydändan av Trehörningssjön och där samlades färdledtagarna och den alltid beredvillige Ling tog ett foto av sällskapet. Lektor Wiman som tidigare, som nämnts, uppträtt som vitsmakare påkallade nu de närvarandes uppmärksamhet på en geologisk företeelse s. k. aplit. En ur berggrunden under jordens omdaningsperiod uppresad bergart som visade sig som ett c:a 2 dm. brett ljus band i det ovanför strandkanten liggande stora stenblocket. Wiman hade upptäckt en liknande aplit tidigare under marschen, men denna senare hade enligt hans utlåtande den rätta färgen. För egen del kunde jag i samråd med Anstenius konstatera en riklig förekomst av notblomster (*Lobelia dortmanna*) i strandvattnet. Den iaktogs f. ö. på flera andra platser i närheten. Fram till vår parkeringsplats var nu endast en kort väg, och snart puttade spritköken med sina kaffepannor och en välbehövlig lunchrast följde, efter den ansträngande promenaden, som tog en dryg timma i anspråk. Efter pausen fortsatte så färden till den omkring 2 km. i NNV belägna Trollkyrka. Nu hade damerna fått nog av promenad och föredrogo att i bilarna invänta vår ankomst från trollkyrkoområdet. Under denna senare marsch bildade de tidigare s. k. ytterlighetspersonerna Anstenius och lille Berg förtrupp. När man då hörde Anstenius frimodigt deklarerat »Vi ungdomar får väl gå först», då hade jag verkligen velat ta av mig hatten för vännen Jakob. Det stannade vid blotta tanken ty jag hade endast en liten brun basker på huvudet och det hade i mitt tycke inte riktigt fått samma effekt. Om Stenkälla liksom värdade till ens syn på storvulen naturinlevelse gav Trollkyrka med dess sevärdhet en påverkan av det historiskt, romantiska. Den efter vägen belägna naturliga amfiteatern med sidorna klädda i vacker grön mossa var som skapad för hemliga sammankomster från konventikelplakatets dagar. Man liksom såg den månghövdade religiösa skaran samlad utefter slutningarna och branterna med en och annan vaktpost på krönen till förebyggande av obehagliga överraskningar. Man gör osökt den reflektionen hur mycket har inte på den punkten förändrats sedan den tiden. Ändock låg dessa händelser ej så värst långt bort. Konventikelplakatet tillkom år 1726 och upphörde att gälla 1858. Men demokratisering är tidens lösen, nu har ju t. o. m. väderleken demokratiserats genom utjämning av temperaturskillnaden under året.

Som tiden alltid är en faktor man måste räkna med, kunde vi inte på samma sätt som vid Stenkälla genomströva trollkyrkoområdet. Måhända en del därav gick oss förbi. Efter c:a 1 km. vandring återvände vi samma väg till bilarna och damerna för färd till nästa mål, Olshammar.

Färden utefter norra Vätterstranden var betagande. Ju närmare vi kommo Olshammar ju bättre kunde vi njuta av skärgårdens utblickar. Vid ett par tillfällen kunde man rakt i söder se Omberg i soldiset. Framme vid Olshammar gjordes ett kort uppehåll vid Heidenstams födelseplats. Även om uppehållet blev knappt hade vi dock varit där. För mig personligen blev det under alla förhållande en minnesupplevelse. Jag såg i tankarna Heidenstam stående på trappan till sitt födelsehus med blickarna riktade bort mot Karstorsberget där en av »stenarna, där barn jag lekt» fanns. De berömda »fem raderna» vilka tolka en lågmäld men intensiv beaktelse åt ett stycke svensk mark.

Jag längtar hem sen åtta långa år.

I själva sömnen har jag längtan känt.

*Jag längtar hem. Jag längtar var jag går
men ej till människor. Jag längtar marken.*

Jag längtar stenarna där barn jag lekt.

Över Aspa Bruk fortsatte vår resa till Fagertärn, de röda näckrosornas tjärn. Vägen från Aspa Bruk till Fagertärn var markerad med tydliga vägvisare och parkeringsplatsen vid ort och ställe var av större format än vid Stenkälla. Det kunde sannerligen också behövas med tanke på den mängd av bilar, motorcyklar m. m. som vi mötte under vägen. Framkomna till målet var det minst ett 50-tal bilar uppställda på platsen. Vädet hade efter avfärden från Trollkyrka varit mycket nådigt med strålände sol, men strax före framkomsten började det att mulna och för oss blev det en kapplöpning med molngubbarna. Skulle vi hinna fram i tid för att i solljus kunna fotografera näckrosorna. Tyvärr vann molngubbarna kapplöpningen ty när vi anlände fram silade regnet ner. Där stod man nu med sin kamera för färgfilm och tittade ängsligt upp till Vår Herre bedjande han blott för ett ögonblick ville visa sig solig och därmed glädja en långväga resenär. Fullt bönhörd blev man visserligen inte, men regnet saktade och framkomna till platsen för näckrosorna kunde jag ta 3 st. foto. Det var trängt om utrymmet för oss fotografer ty många trängdes invid strandkanten för att beundra de vackra blommorna. När jag vände mig om efter att ha tagit mina foto fick jag se vännen Wicklund med sitt teleobjektiv ligga på knä och kika. I min fantasi blev han sägnens tillbedjare av jungfrun som offrade sitt liv i tjärnen och med sitt blod färgade tjärnens näckrosor röda. I minnet har bilden av dessa underbara blommor etsat sig in och jag är tacksam för att få bevara intrycken av denna Fagertärns skönhetssyn. Inbjuder inte själva namnet Fagertärn till ett besök. Så var då det sista målet för vår resa avverkat och det gällde nu att trots försening i programmet hinna fram till Svarta Pensionat varest jordgubbar med gräddes väntade. Ledarbilen var fullt medveten om detta förhållande och det märktes väl på den alltmör uppskrivade farten att den bilens passagerare tyckte mycket om ovannämnda läckerhet. Färden gick över för mig kända barndomsplatser, de vackra Laxsjöarna, Røfors, St. Lassåna och Laxå. Det är en förunderlig känsla som alltid ger sig tillkänna när man kommer till eller passerar platser från barndomen. Minnena komma och gå och det blir omkring en något av den andakt man kände när man som gosse vid fars hand var på väg till kyrkan.

Från Laxå togs vägen utefter sjön Toftens västra strand och kl. 17.30 voro vi framme vid de dukade borden framför pensionatet i Svartå. Eftermiddagssolen lyste och värmdes och trakteringen var »Mums för Måns». Vår yngste färdledtagare visade här prov på god placeringsförmåga. Han tog plats mellan två snälla farbröder, som trots protester från mamman och pappan, försåg vederbörande med ett kvantum jordgubbar som kom mig att tänka på Fredrik på Ransätts dikt »Köket». »Nu fick man se vad en mage tål ve». Men rätt så vår lille pigge reskamrat, jordgubbar är hemskt gott det tyckte vi nog alla.

Efter en kort rundvandring i pensionatets välsköta trädgård utmed sjön Lillbjörken, startade vi den sista etappen mot hemstaden och anlände dit kl. 19.30.

Denna vår resa är nu ett minne bland andra resor Sällskapet gjort, men vilket minne. Heidenstams odödliga dikt står efter dagens upplevelser ännu mer levande för oss än tidigare.

*Hör furornas dova sorgemusik,
med förstämnda trummor och tubor i moll
en blåkullahymn med suckar och skri
i ödemarken diktad av troll.*

---

*Här spökar vid pipande myggors dans
den tid,, som före människan fanns.
Här grönska ormbunskogarnas ätteläggjar.
Här hänga mossiga rullstensblock,
som tornats upp till cyklopiska väggar.
Här dyker kärrets förruttnade stock
som ett sjövidunder till vattenbrynet
och skjuter i höjden det drypande trynet.*

---

*Reptillikt pansrade tallarnas rötter
stå våta i gyttjan som ödlefötter,
stå, fläkta ur jorden, som stora spindlar
vid ättestupan, där stigen svindlar.
Men stilla. En luden panna bräcker
de spröda kvistarnas nät och sträcker
förtorkade stubbar till markens ljung.
Det är älgen. Våldig och tung
som en mastodont han släcker
sin törst i kärret och skådar
med vilda ögon i bergets vägg
Och vattnet skvalar i silverrådar
ur flåsande mule och raggit skägg.*